

Matajur

GLASILO BENEŠKIH SLOVENCEV

Lit. 25.—

VIDEM, 16. - 31. MARCA 1953.

Leto IV. — Štev. 61

UREDNIŠTVO in UPRAVA via Mazzini, 10 - Videm-Udine

Naročnina: letna 500.— lir, 6 mesečna 300.— lir.

NAŠIM INTELEKTUALCEM

Ze večkrat smo govorili in pisali in tudi skušali razložiti brezbrzičnost velikega dela naših intelektualcev, ki se niti najmanj ne zanimajo za naše politične, gospodarske in socialne probleme. Čudimo se temu dejstvu. Čeprav so ti ljudje trpeli in še trpijo kakor mi ali morda celo bolj kot mi, vendar vztrajajo v svoji zmoti in stoji skoraj popolnoma ob strani, medtem ko se mi borimo, da bi zmagala tudi pri nas svoboda in socialna pravica, s čimer bi ustvarili podlago za boljšo bodočnost našega nesrečnega ljudstva, ki do danes ni imelo prilike, da bi poznalo vsaj najmanjši del blagostanja.

Ce bi nas ti ljudje obiskali, bi se pogovorili o njihovi brezbrzičnosti in zelo verjetno je, da bi se nam potem pridružili v skupni borbi. Ker pa jih ni blizu, jih lahko samo tem potom opozorimo, da nas ne poznajo in da nas niti nečejo poznati. Morda je temu kriv strah pred neprijetnimi posledicami, strah ki ga je porodila motna in siva atmosfera, v katerem težkem vdihu je naša dežela.

Nikar se ne bojte! Pridite k nam, prišurite vaš glas našemu, da se bo zrušila ta zavesa strahu. Dovolj dolgo smo bili sužnji pod fašizmom, ko so naše ljudi zapirali in kaznovali, če so govorili v svojem jeziku. Ali se še spominjate, kako malo ja manjkalo tistikrat, da nam niso cenzurirali tudi naših misli hoteli prepričati, da bi gledali in obravnavali razne stvari drugače, kot pa so to delali in hoteli tisti gospodje, ki so takrat vedrili in oblačili v Beneški Sloveniji? Na svedo so ti časi minili.

Upamo, da niste še pozabili kakšne žrtve je moral doprinesiti naš narod za osego svobode. Aprila leta 1945 smo vsi skupaj prisegli, da bomo tisto svobodo branili do skrajnosti in da ne bomo več dopustili, da bi nas teptali naši sovrazniki. Danes je bolj kot kdaj koli potrebna složnost nas vseh v obrambi našega obstoja, ki je ponovno ogrožen. Isti ljudje, ki so nas zatirali v dobi fašizma, so se zopet vrinili v izvršno oblast in v nasprotju z demokratičnimi zakoni so nas zopet začeli preganjati. Procesi proti slavim partizanskim formacijam, ki ga pripravljajo oblasti, je jasen dokaz ponovnega porajanja fašizma v Italiji.

Ali hočete biti vi, intelektualci, odsotni v tem tako težkem trenutku za obstoj našega ljudstva? Ne, vi se ne smete izogniti borbi, ampak se morate pridružiti nam. Vaše mesto je na čelu našega ljudstva, v obrambi naših pravic, naših narodnih šeg in običajev. Našim ljudem primanjkuje izobrazbe zaradi nečloveških naporov, na katere so obsojeni in dolžnost vas intelektualcev je, da te ljudi vodite.

Intelektualci in delavci se bomo združili borili proti zatiralni politiki tistega kroga nacionalistov, ki bi radi zatlačili in uničili naše demokratične pridobitve in prepričali našemu ljudstvu dvig do boljše prihodnosti.

Nič vas ne sme premotiti, da bi ostali pasivni v tem tako kritičnem trenutku za našo deželo. Če imate le količkej ljubezni do naše svobode in do naših otrok, boste vstopili v našo borbeno družino, ki je največja pridobitev našega ljudstva. V skupni borbi bomo z uspehom realizirali naše ideale pravice in svobode. Odprite torej oči in ušesa, vzemite roke iz žepov in lotite se tudi vi dela. Le tako bomo prepričali, da bi nas premagalo nasilje in bomo utrdili tiste položaje, ki jih je naše ljudstvo že doseglo.

Intelektualci, ne izogibajte se tej vaši dolžnosti, ker so naše koristi skupne, kakor so skupni tudi naši cilji. Zavedajte se, da je naša dolžnost boriti se vedno in častno za vstojenje našega ljudstva.

Druga Jugoslovanska nota zaradi atentata v Gorici

Jugoslovansko poslanstvo v Rimu je po naročilu svoje vlade izročilo zunanjemu ministrstvu še eno noto v zvezi z atentatom na slovensko srednjo šolo v Gorici.

Jugoslovanska vlada navaja v tej drugi noti, da je nesprenemljiva svoječasa obrazložitev italijanskega ministrstva za zunanje zadeve, s katero zavrača jugoslovansko noto zaradi tega atentata. Nasprotno trditvi italijanskega ministrstva za zunanje zadeve, da se je atentat pripetil na italijanskem ozemlju in da potemtakem Jugoslavija nima pravice posredovati, opozarja jugoslovanska vlada italijansko, da gre v tem primeru za kršitev mirovne pogodbe, s katero se je italijanska vlada obvezala, da bo storila vse potrebno za zavarovanje osnovnih pravic za vse osebe, ki so pod italijansko oblastjo Pravice nacionalnih manjšin so zagotovljene tudi z italijansko ustavo.

Jugoslovanska vlada poleg tega opozarja italijansko vlado, da je to stališče v

očnosu do slovenske manjšine v nasprotju z univerzalno deklaracijo o človeških pravicah, ki jo je 10. decembra 1948 sprejela Generalna skupščina Organizacije Združenih Narodov.

Jugoslovanska nota poudarja tudi, da ima pasivni odnos italijanskih varnostnih organov, ki niso ničesar storili za zaščito slovenske manjšine in šolstva, namen zastrašiti starše slovenskih otrok in dati še več pobude šovinističnim elementom, da bi tudi v prihodnje delali podobne atentate.

Nota zaključuje, da ima jugoslovanska vlada popolno pravico, da za zaščito osnovnih pravic slovenske manjšine v Italiji protestira in spet protestira proti stališču italijanskih organov in z začudenjem ugotavlja, da italijanska vlada, zavračajoč protest jugoslovanske vlade, otežkoča, da bi se vprašanje slovenske narodne manjšine rešilo v obojestranskem interesu.

Nesramnost raznarodovalcev

Pred 80. leti smo imeli svoje šole, pa nam jih je Italija odvzela

Leta 1866, ko je bila Beneška Slovenija priključena k Italiji, so po vseh naših vaseh duhovniki poučevali otroke v njihovem materinskem jeziku. Samo dve italijanski šoli sta obstajali tedaj v naših krajih in sicer ena v Sv. Petru Slovenov, druga pa v Skrutovem v občini Sv. Leonard, pa še ti dve sta bili zasebni. Obiskovali so ju samo redki učenci, povetini sinovi trgovcev iz teh krajev, ki so bili zainteresirani na tem, da bi zaradi njihovih trgovine otroke naučili tudi italijanščine.

Tedaj je bil Sv. Peter Slovenov sedež okraja, ki se ga kakšnih deset let pozneje razpustili in priključili onemu v Čedadu. Tu je bilo stekališče vseh osem občin vzhodnega dela Beneške Slovenije in zato so takrat smatrali Sv. Peter Slovenov, kot središče naše dežele. Tu je bil poleg tega tudi sedež državnega komisarja, ki naj bi nadzorovali vseh osem občinskih uprav v okraju. Toda naloge tega komisarja so bile vse prej kot upravne značaja in dokaz za to je dejstvo, da je bil eden njegovih prvih ukrepov ta, da je prisilil naše ljudi k rabi izključ-

no italijanskega jezika po uradih.

To je bilo prvo »darilo«, ki ga je tedanja Italija poklonila beneškim Slovincem. Vsakdo si lahko predstavlja na kakšen odpor je naletela ta odredba pri našem ljudstvu, ki niti najmanj ni poznalo italijanščine. O tem priča tudi poročilo, ki ga je poslal komisar prefekturi v Vidmu in v katerem med drugim priznava, da je naletel na močan odpor prebivalstva, ki mu je hotel vcepiti italijanski jezik. Medtem se je kalvarija že začela in naši ljudje so morali za vsak najmanjši opravček, ki so ga imeli po uradih, poklati tolmača, kateri jih je čisto varal, potem ko so ga že plačali. To so zgodovinska dejstva, ki jih ni moči zanikati. Še je živih mnogo starih ljudi, ki so jim bili priča in vedo o njih povedati. Tudi duhovnikom niso prizanašali. Prvi poziv od vladnega komisarja, naj prenehajo s poukom krščanskega nauka v slovensčini, so prejeli že leta 1868. Bil je to edini način s katerim so se naši predniki lahko naučili čitati in pisati v svojem materinskem jeziku. Duhovniki so se takrat uprli.

Vzgajališče potujčevalcev

Tedaj so oblasti sklenile, da ustanove v Sv. Petru Slovenov učiteljske, ki je začelo delovati že leta 1872. Tu so vzgajali učitelje izmed učencev, ki so jih nabrali med krajevnim prebivalstvom. Tem je bila zaupana naloga, da naj raznarodajo beneške Slovence. Pri tem so jih podpirali nekateri domači intelektualci, predvsem zato, ker so bili pod vplivom italijanske srednje šole in univerze, katero so obiskovali.

Fašizem je storil še več. Prepovedal je rabo slovenskega katekizma in zaplenil vse izvode, ki so mu prišli pod roko. Gorje tistemu duhovniku, ki bi v cerkvi spregovoril eno samo besedo v jeziku vernikov.

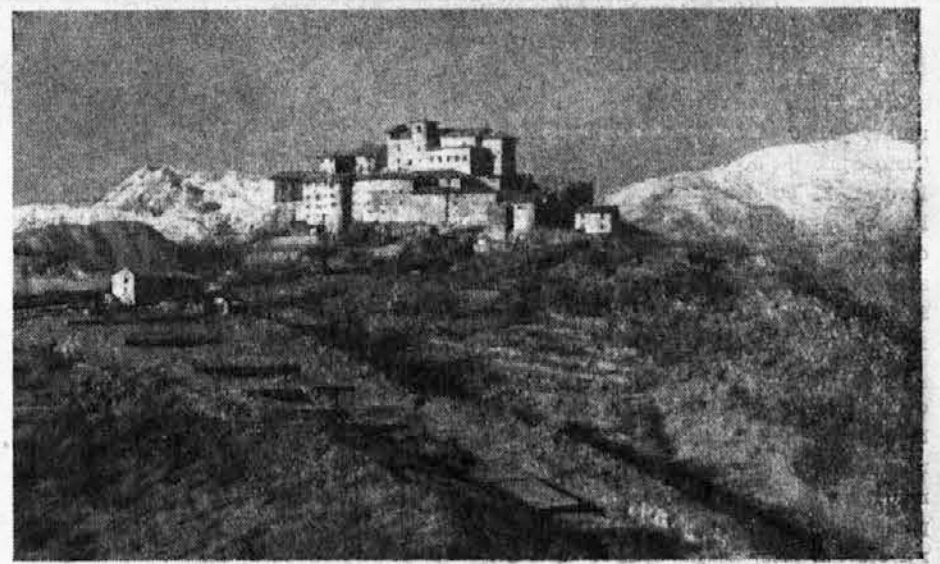
Toda učiteljske v Sv. Petru Slovenov, drastični ukrepi in preganjanja pod fašizmom so dali samo negativne rezultate, tako da lahko danes s ponosom ugotovimo, da se jezikovna moja v 86 letih ni premaknila niti za ped. Naj so te repenčijo italijanski nacionalisti in tisti redki domačini odpadniki, ki so v njihovi službi. Naj le po mili volji uprizarjajo tiste smešne manifestacije o italijan-

stvu Nadiške doline. To je dejstvo, ki ga ne more zanikati nihče in dovolj je če gremo preko mostu pri Sv. Kvirinu, da se prepričamo o tem, kako se je naš narod ohranil tak kakršen je bil pred prihodom Italije. Pri nas se še vedno govori po slovensko, kakor so je govorilo leta 1866.

Ta resnica je morda razdražila tudi današnje italijansko vlado, ker je v letih po drugi svetovni vojni povzela nove mere in nove sisteme, s katerimi upa, da bo pospešila raznarodovalni proces. Ko so ugotovili, da nobena vlada od leta 1866 do danes ni mogla z uspehom naprtiti italijanstva našemu narodu, skuša sedaj z nasiljem po eni strani in s favoriziranjem po drugi strani, vedno bolj otežkočiti življenje našemu ljudstvu, da bi ga tako odvrgli od njegove materinščine.

Grožnja s peklom

Glavna naloga v tem pravcu je poverjena prav šolam. Vodstvo teh je zaupano učiteljstvu, ki je bilo vzgojeno pretežno v nacionalističnem duhu, kakršen

STARA GORA ZGODOVINSKO SVETIŠČE V BENEŠKI SLOVENIJI

Kjer vlada demokracija

Ferdinand Wedenig, predsednik deželne vlade na Koroškem, je podal novinarju Giovanni-ju Piemonte-ju za časopis »Il Corriere di Trieste« nekaj izjav, ki zaslužijo večjo pozornost. Zlasti velja to za naše kraje, kjer mnogo ljudi misli, da postopajo s slovensko narodno manjšino v Avstriji tako, kakor se postopa z nami. Wedenig, ki je pravi demokrat, je glede postopka, ki so ga deležni avstrijski državljani slovenskega jezika, dejal dobesedno: »Naša politika napram slovenski narodni manjšini je v interesu miru, mednarodnega prava in socialističnega programa. Popolna enakost v dolžnostih in pravicah je zakon, ki ga mi apliciramo pri vseh državljanih. Za nas so enaki katoličani in protestanti, Avstrijci in Slovenci. Čmi ne gledamo na krvna telesca, ampak samo na to, da se spoštuje svoboda v okviru zakona. Petnajsttisoč je približno tistih, ki govorijo po slovensko in 40 tisoč onih, ki po-

znajo eden in drugi jezik. V mnogih občinah je pouk slovensčine obvezen; prav tako je obvezna izdaja upravnih in sodnih aktov v slovensčini. V nobenem oziru ni torej različnega postopka za one, ki so ostali na tej strani meje.»

On. Ceccherini »priatelj Nadiških dolin«, in za nameček še »socialdemokrat«, bi storil dobro, če bi primerjal naš položaj s položajem Slovencev na Koroškem.

PRI NAS IN PO SVETU

ITALIJANSKI TRGOVINSKI ODNOŠI — Italija in Grčija sta sklenili nov trgovinski in plačilni sporazum z veljavnostjo do 30. junija 1954. Sporazum predvideva predvsem upoštevanje medsebojnih določb o liberalizaciji uvoza v okviru OEEC. Grčija se je obvezala dovoliti uvoz italijanskega blaga v okviru globalnih kontingentov, ki jih predvideva grški splošni uvozni načrt.

ITALIJANSKI NARODNI DOHODEK ne narašča več tako hitro. V preteklem letu je narasel za 2,5 do 3%, medtem ko je v razdobju 1948-51 naraščal za 7,5% na leto. V drugem polletju 1952 se je naraščanje nekoliko dvignilo.

CARINA NA UVOZ ŽIVINE POVIŠANA — Italijanska vlada je povišala carino na uvoz živine za 10-12%, in sicer za uvoz goveda, ovac, koz in konj za s. k. l. Povišek velja do 30. aprila.

PASIVNOST ITALIJE PRI EVROPSKI PLAČILNI ZVEZI — Pri obračunu za februar se je pokazalo, da je samo pet držav aktivnih pri Evropski plačilni zvezi. Prebitke imajo: Zahodna Nemčija (31,6 milijonov računskih enot), Anglija (27,7 milijona), dalje Holandska, Švica in Portugalska. Ostale države imajo primanjkljaj in sicer Francija 31,3 milijona in Italija 29,8 milijona računskih enot.

Ena računska enota je enaka 0,8867088 grama čistega zlata, kar ustreza vrednosti ameriškega dolarja v zlatu.

PROTESTNA STAVKA ŽELEZNICARJEV — Dne 11. t. m. o polnoči so italijanski železničarji nastopili 48 urno stavko. Zahtevajo zvišanje plač železniškemu osebju.

FASISTIČNE DEMONSTRACIJE — V Rimu in še v nekaterih drugih mestih Italije so bile demonstracije neofašističnih elementov, v glavnem študentov. Demonstrirali so zaradi Trsta. Bilo je nekaj malih incidentov v Modeni, Neaplju in Milanu. Nekateri demonstrante je policija aretirala.

SILOVITI POŽARI OB KOMSKEM JEZERU — Zaradi močnega vetra je prišlo do številnih požarov v gozdovih okoli »Lago di Como«. Škoča znaša več sto milijonov lir.

SPORAZUMI TEHNIČNEGA POMENA — Predsednik italijanske vlade De Gasperi in francoski zunanji minister Bidault sta podpisala več sporazumov tehničnega pomena, ki urejajo nekatera vprašanja med obema državama. Med drugim sta podpisala sporazum o zaposlitvi italijanskih delavcev v Franciji in sporazum o izboljšanju obmejne prometa.

IZPREMEMBA V JUGOSLOVANSKI DIPLOMACIJI — Jugoslovanski poslanik v Indiji dr. Jože Vilfan je bil imenovan na novo mesto v državnem sekretariatu za zunanje zadeve.

Dvoježičnost na Južnem Tirolskem

JUŽNO - TIROLSKA REGIONALNA VLADA je sprejela načelni sklep zvišati plače za 10.000 lir vsem višjim uradnikom in za 5000 lir vsem nižjim uradnikom, ki poleg italijanskega obvladajo nemški jezik ter so v stanu, da to pri poslovnem izpitu dokažejo.

PODBONESEC

Za zgraditev nove cješte u našim kamune, je governo dodeliu 2.500.000 lir. Tisto djelo ga bo oprauljou »Cantiere di lavoro«, ki bo zatuo ustanouljen. Djeloucem buodo plačeval po 600 lir na dan, brez zavarovalnine an brez družinskih doklad (assegni famigliari). Usak se sadá predstaulja kakšne ugodnosti imajo naši djelouci par takih djeloh.

CRNI VRH — H nam prihaja usaka dva ali tri mjesca tist laški žornal, ki bi teu braniti naše »valori morali« an ki nazadnje nje druga kot glas parih domačih fašističnih izmekou, ki bi tjel pokazat neresnico za resnico. U svoji zadnji številki piše, de par nas se djela takuo kot se je djelalo pred 200 ljeti z domačim pardjelkom mljeka, a pozablja povjedat, de temu je kriva predusem vlada, ki nje za našo vas se brigala niti za nam nardit cješto, ki so jo druge vasi že pred 200 ljeti imjele.

GORJANI

FLIPAN — Nje dougo od tega, ki so tu naši vasi neznanci ponoči uderili tu škuole an ji dali hónj. Na srečo u urah priotiči jutru so nekateri domačini zagledali dim an hitro alarm dali cješt ustat an po par urah težkega djela, usasnili hónj, ki e se začeu širit. Na kraj požara

GORJANI (MONTENARS)

so paršli se karabinerji an soboto začeli inkješto djelaj za škupriti katjeri so bli požigalci. Zai se, ki so ložili roke ta nanje an takoviš čemó zvjedati katjeri so »herojie«, ki njeso družega djela mjeli ko tega za zažgati ro škuole, ki na sarvijá za naše otroké učiti. Nekatero so še areštali an tu Humin pejali, ma po parih dneš so je spustili, zak so spoznali, ki njeso mjeli neč skupnega s požarom. Taka djela zaslužijo narvenčo kondano.

BREG — Pretekli tješan so zapustili našo vas trije djelouci, ki so šli na djelo u Francijo. Zelimo jim dosti srečne an ki no se uárníta zdravi an s pounim takuinam ta hiši.

TO MA' ZBUOJSATI SERVICIH KORJERE — Korjera, ki na veže naš kumun z Vidmom na bi muorla h nam priti usaki dan an ne koj trikrat po tješne. Šindik naj se interesá za tole rječ sištemati, zak judje no majó bizunjo hoditi čou po Laškem usaki dan. Mi mislimo, ki korjera na more voziti usaki dan u Corjani, ker pot na nje tečaj slaba an judje, ki no se je sarvijajo te jih je rát zakí na se von varži špeže.

PRAPOTNO

Pretekli tješan se je ponesrečiu 39 ljetni kumet Furlan Edmondo kar je šú po stopnicah na senik. Še sam ne vje kako je izgubiu raunotežje an je padu na tla iz precejšnje visokuosti. Par padcu se je zlomu kolkove kosti an desno roko u zapestju. Ponesrečenega moža so hitro pejal u čedadski špitau, kjer se bo muoru zdravít več tješnou.

Kamun je dau vjedet, de je od 9. tega mjesca pa do polovice aprila dovoljeno voziti po cješti, ki vodi iz Prapotnega do Fojan, samo do polovice poti, ker so začel ponouno djelaj občinski vodovod.

STARA GORA — U gozdu blizu naše cješkve se je par djelu ponesrečiu Fiorindo Siega, star 17 ljet, doma iz Cente, ki je tle djelu. Puob je pošliju darvá po niti, a nit je nenadoma odletjela od svojega mjesta an ga močno udarila an ranila u čelo. Ponesrečenemu puobu so hitro parskočili na pomuoč, mu za slo obvezal rano, potlé so ga pa pejal u čedadski špitau, kjer bo muoru se zdravít par

IZ NAŠIH VASI

tjedru, če ne boju paršle druge kompikacije.

OBORCE — U naši vasi smo nimar mjeli slovenskega dušnega pastirja. Tist, ki je sadá par nas je Lah an no zna niti besede po naše, kar je sevjeđa zlo težkuo, posebno za ta stare. Prou bi bluc, de škofija poskartí, de se pošlje n nam duhovnika, ki bi znú tud naš jezik.

BRDO

TER — Tu naši vasi no organizujajo dan konzorcij za napejati vodo borku Zavart, ki o je brez nje. Proget tega djela, ki o je rjes potreban, no ga djelajo naši vaščani Culeito Jožef (Tinič), Culetto Ivan (Kosič) an Culetto Alojz (Koc).

Tej ki smo morli intrevenjati pri »Ente Economica Montana«, hitro ko bo začeu konzorcij funconati, autaritit na čedati, za to djelo narditi, 2 milijona lir.

MUZAC — Dne 10. tega mjesca ne umarila naša vaščanka Markjol Marija, mati našega maestrena Prima. Fameji an parantadi izrekamo naše kondoljanče.

ZAVRH — Governo e nazadnje dau našemu djelouckemu kantjerju souste za spekat preuzeti djelo za narditi cješto, ki od naše vasi na peje na Prjesako. Takoviš se to djelo šperajmo, ki to bo di prece finido, zak ta cješta na dosti nam koventá. Djeloucem no plačujejo po 500 lir podne, če so oženjeni pa 600 lir.

Nje dougo od tega, ki 83 ljetna Negro Marija iz naše vasi, je spadla an se zlomila nogo. Za nekaj časa so jo šcepali par hiši, ma ker zdravje od stare žen se je usak dan buj slabšalo, so jo muorli pejati tu špitau.

NJIVICA — Na pomlad na če uoziti na nova korjera usako nedejo iz Trsta u Tersko dolino. Iniciativo e jo uzeu neka turistična impreza iz Trsta, ki na če uoziti tu naše kraje use te judi, ki no majó dičjar tu nedeji se oddahmiti z dobrim ajarjam, ki je par nas.

TAJPANA

U preteklih 15 dni so zapustili njih bišo an šli na djelo u inozemstvo 23 djelouecu našega kumuna. Od tješ, 12 so šli u Francijo, 4 u Švico, 1 u Angájo, 4 u Belgijo, 1 u Nizozemsko (Holandska). Avguramo usjem dosti srečne an ki no se varnita u njih vasi usi zdravi.

KARNAHTA — Zvjedali smo, ki maja mjesca no če začeti djelati novo električno centralo u naši vasi. Uodo no če zaprjeti blizu Starmohlam an Zabreh an od tle jo napejati tje do Podzapadnobarda od koder na čedou spasti ta za Berouličev hijeu. Električna centrala na če biti od našega kumuna.

BREZJE — U kratkim čemó kočno mjeti še mi našo latarijo. Lokal so ga nardili naši judje sami pred dvema ljeta. Kotlé an drugo orodje so pa kupili pretekli tješan. Takoviš čemó še mi Breženi nazadnje mjeti no mar sjera dobregá.

Upajmo, ki naši možje no odnjeta začnita se interesirati za postaviti gor šo kuperativo.

DVA CJEŠTARJA ZA UZDARZEVA-NJE NAŠIH CJEŠT — Pokrajinska uprava (Amministrazione provinciale) ne zaposila dva cještarja za uzdarzevanje naše cješte, ki od Brižikulja na peje tu Flatišča. Ta dva cještarja sta oba iz našega kumuna: eden iz Flatišče, te drugi iz Tipane. Upajmo, ki odnje tá, bosta ta dva moža daržala simpri u redu te cješto.

CONTE MARZOTTO O BI TOU KUPITI CJELE BUONA — Znani veliki tekstilni industrijalec, Gaetano Marzotto di Valdagno, e se interesou za kupiti cjele Buona, de bi tam u poljetnih mjesecih daržou več stotin krau od njega aciend, ki jih imá dou po laškem. Če o bo rješiu kupiti, o bi stuoru narditi še no veliko latarijo za mljeko predjelavat. Ma to če biti težko, ki Marzotto o rješiu kupiti Buona, zak o bi muoru se lošti dakordo almankoj s 150 gospodarji.

PROSNID — Na pokrajinskem svetu (Consiglio provinciale) ne paršlá drugie na dan prošnja, ki so jo pred ljeti naši vaščani nardili za se odcepiti od tipanskega kumuna an se priključiti Ahtnu, a so jo še ankrat dal ob stran, zatuo, ki no muorejo prej čuti kuo o bo na tuo

odgouriu ahtenski občinski svet (konsej komunal).

Po govoricah, ki smo jih čul u Ahtne, je ta občinski svet pripravijen sprejeti Prosnid pod svojo ministracijon, a temu je naspruotan naš kumun, zak s to odcepitvijo bi Tipana zgubila približno 700 ljudi an takuo bi se zmanjšali dohodki (entrate). Če je rjes našemu kumunu par sarcu naša vas, naj poskarbi, de bi mjel buojšo povezavo s Tipano, tuo se pravi, naj se nardí cješta od naše vasi do »Ponte Vittorio« po katjeri se bomo lahko vozili do Platišče an naprej, de bi ne bluo trjeba nam hodit za priti u Tipano čez Ahten, Neme an Karnahško dolino. Mi mislimo, de kumun bi lahko tulko poskarbu, saj bi bluo trjeba nardit le par kilometrou cješte.

DREKA

Nič se na buojta, pravica an resnica bo paršá prej ali slej na dan. So zadost preganjali nas enkratni gospodarji, toda kot usi vješta, so jo koncal takuo kot so zaslužil. Naj portejó tuo kar čejó tisti štjeri lumpi, ki strašijo vas, tud zanje bo paršú dan ko buodo muorli plačat na lastno kožo krivice an škodo, ki so jo zadal našemu ljudstvu. Našega žornalja vam ga ne morejo zabranit, ker je autoriziran od tribunalja iz Vidma, an tribunal je dau dovoljenje za ga štampat, kjer je priznou, de mi imamo pravico imjeti u naših jeziku no glasilo. Če naši ljudje njeso bli Slovenji, tribunal sigurno bi ne dau dovoljenja. Takuo muorta odgourit tistim, ki bi tjel prikazat »Matajura« žornal, ki je prepovjedan.

**SV. LENART SLOVENOV
Smrt zavednega Slovenca**

Po dougi an hudi boljezni je umrú na svojim duomu u Dolenji Mjersi Kjačić Feliks-Gárbac, star komaj 52 ljet. Ranci je biu priden an vzgleden družinski oče an use skuozí zaveden Slovenj. Biu je brat dveh uglednih duhounikov: župnika g. Jožefa u Trémmunu an mons. dr. Boža, ki je kanonik goriške stolnice. Kulko je biu ranci priljubljen med ljudmi je pokazou njegou pogreb, na katjerega je paršlo dosti ljudi iz usješ krajeu, med temi tud duhouščina an domače oblasti. »Matajura« se pridružuje globoki žalosti prizadete družine an ji izreka svoje sožalje.

KOZICA — Dne 8. marca se je ločila za večno s tega sveta naša 76 ljetna vaščanka Tomazetič Tonina-Čuotova po domače. Pridni an zavedni slovenski ženi naj bo lahká domača zemlja!

SREDNJE

Naš kamun šteje po zadnjim ljudskem štetju 1839 ljudi. Od tješ jih je 371, ki so raztreseni po cjelim svjetu, zaposleni par raznih djeloh. Sadá usak se sam predstavja kakuo bi se moglo živjeti par nas, če tisti naši emigranti bi ne pošjal danú sude za svoje družine preživljati.

Potlé nam buodo paršli pravít, če mi smo srečni, de governo skarbí za nas, de mu muorno bit hualežni an takuo napri.

REZIJA

Treba je ustanoviti konzorcij za pogozdovanje

Kakor je znano, je bil pred kratkim dobren zakon za pomoč gorskim krajem. Na podlagi tega zakona imajo namreč vse tiste občine, ki so vključene v seznam gorskih krajev, pravico do vladne pomoči, da si izboljšajo svoje gospodarstvo.

Tudi naša dolina je vključena v ta seznam in zato mislimo, da bi to lahko prereslo dosti dobrega. Toda, ako hočemo doseči res kaj konkretnega, je nujno potrebno, da ustanovimo konzorcij, ki naj bi skrbel, da bi se pogozdila vsa naša dolina. V ta konzorcij naj bi se vključili vsi lastniki zemljišč in potem naj bi napravili prošnjo, da bi vladne oblasti čele potreben fond s katerim bi lanko pričeli pogozdovanje. Enako so že napravili v večih gorskih občinah in za primer naj nam služi Ter, kjer so že pričeli z delom, ker so dobili znatno pomoč. Za ustanovitev takšnega konzorcija bi

Usak se sadá predstavi katjere muoramo zahualit. Če ne bi bluo Francije, Belgije, Avstralije an drugih ne vjemó kako bi šlo.

GRMEK

Ko se je vračou damú iz Hostnega, je naš vaščan, 61 ljetni Guš Jožef, na poti padu an par tjem padcu zlomiu desno nogó. Domačini so mu hitro parskočili na pomuoč, ter klicali Lina Cuodra iz Pačuha, katjeri ga je z njega autom peljou u čedadski špitau. Ozdraveu bo u 40 dneš.

NEME

ROMANDOL — Tej usako lješto smo mjeli tu naši vasi preteklo nedejo segrc od »radiča«. Judje so paršli od usješ kraju furlanske raunine, ker ta dan te be zlo ljepo ureme. Šperajmo, ki no organizajta še krat take manifestacije.

CERNEJA — Po zadnjem čensimentom judi, naša vas ne ba razdeljena tu tri samostojne frakcije an buj natančno so tele: Dolenja Cerneja, Gorenja Cerneja an Dobje. Bork Gorenjene o spada pod Gorenjo Cernejo.

KARNICA — Preteklo nedejo so sklicali tu naši vasi sembleo, konzorcija našega mlina. Za komišjon ministrativo so bli konfermani te stari mežje.

SV. PETER SLOVENOV

Zakaj se ne učí slovenski jezik na učiteljšu?

Zelja našega ljudstva, de bi se u naših školah učiu tud materinski jezik, je usak dan večja. De je tuo rjes nam dokazuje visoko število otrok, ki hodio se učit u slovenske škole u Trstu an Gorico an zatuo smo prepričani, de ne bo šlo dougo cajta naprej, ko bo muoru naš governo se končro odločit an dat slovenske

MOTIV IZ SV. PETRA SLOVENOV

šule naši dažel, saj ga bo primuorala UNESCO, de bo na tuo pristau.

Ker do tega prej al potlé bo paršlo, bi bluo prou, de bi se študenti, ki študirajo na učiteljšču u Spetru, učil poleg italijanščine an drugih fakoltatiunih jeziku tud slovenski jezik, ki je jezik naše dazele. Tuo je nujno potrebno, če buodo tjel učitelji učít po domačih krajih, ker drugače buodo paršli h nam učitelji iz goriškega al tržaškega. Tisto želje je izrazilo tud več naših domačih

študentou, ker se zavjedajo važnosti znanja silvenskega jezika.

DOLEJNI BARNAS — Po dougi an mučni boljezni je umrila naša vaščanka Milnc Pierina poročena Dorboló. Družini izrekamo naše sožalje.

TORJAN

TAMORA — Rjes je, de naša vas je ta zadnja od našega kamuna, a s tjem nje rečenó, de mi muorno bit ta zadnji kar se gre za kakšno djelo napravít za zbuošati naše težko življenje. Par nas nje cješte an njemamo pitne vode. Duo ču pit vodo jo muora hodit točit pou ure deléč iz Tamor. Duo imá za prodát darvá al seno, muora use prenést na harbtu čou Mažerol. Usak se sadá predstavja kajšno je naše življenje. H nam ne pride naj nobedan, ču izključimo ežatorja, de bi vidu na lastne oči kulko fadije muoramo usak dan djelaj za priti do koščka pulente, kjer od kruna nje guorenja par nas.

Potlé oblasti se nualijo, de nas majó radi, de za nas skarbio an de prou zatuo so naši ljudje te narbuoš »patriotia«. Zlomodak, ká mislijo, de mi smo t'ká nazaj za ne zastopit, de nas majó za norcá. Morebit, de je bluo takuo z našimi te stari, kjer njeso znal ne brat ne pisat, z mladim rodou pa nje takuo, zak smo očparli oči an vjenó kam bi tjel spraviti naše vasi sedanjí obiaštiki. Stribit nas z naše zemje bi tjel an neč družga, zak ču ne bi bluo tuo rjes, bi poskarbil, de se kječ nardí še za naše vasi.

SKRILA — Djeluci, ki djelajo pod čedadsko cementarno se parpravljajo za šjopero nardit, kjer gospodarji jtn nečejo zbuošat plače. Sindikalni zastopnik, ki je gloriu pred kratkim je povjedou, de telkrat šjopero bo trajou na douzin, dok se »Italcementa« ne bo spregnila za priznat djeloucem pravice do buojše plače.

AHTEN

Na zadnjem konseju pokrajinskega upravnege odbora (Giunta Provinciale Amministrativa) so aprovali delbero našega kumunskega konsejá za neke djela narditi dou po potoku Melina, ki no koventajou, zak voda na ne djelej škodo po polju. Djelo to ču biti nareto potom čelounega centra, ki no ču u kratkem ustanoviti.

MELINA — Po dougim an mučnim tarpenju e umar naš vaščan Skubla Ciril, star 50 ljet. Zapušča ženo an štjeri otroké. Usjem sorodnikom naše sožalje.

SUBID — Naša vaščanka Gujon Marija se je zlomila nogó. Pejali so jo u videmski špitau, kjer bo muorla se zuraviti tri tješne.

POŠTA

V. A. — Melina — Prejeli smo vaš dopis. Hvala lepa! Objavili ga bomo v prihodnji številki. Pišite še kaj.

T. I. — Brezje — Zal nam je, da ne moremo objaviti vseh vaših novic, ker so nekateri podatki netočni, oziroma pomankljivi. V prihodnje vas prosimo, da se potrúcite in navedete tudi imena umrlih, starost in točen naslov, da ne bo dvounja, kajti v mnogih naših vaseh je po deset ali še več družin, ki nosijo isti priimek in ime.

M. K. — Podbonesec — Da se bomo mogli zanimati za vašo zadevo, nam morate bolj natančno povedati koliko časa niste bili vpisani v bolniško blagajno (Cassa Malattia) in po kolikem času ste zboleli potem ko ste se ponovno vpisali. Ko bomo zvedeli te podatke, vam bomo natančneje odgovorili.

B. A. — Tipana — Vaše pripočeno pismo smo prejeli in smo že predložili vse dokumente na INAM (Istituto Nazionale Assicurazioni Malattie). Ko bo zadeva rešena, vam bo ta zavarovalni zavod najbrže sam odgovoril.

J. K. — Viskorša — Predložili smo »Intendenza di Finanza« vse dokumente, ki ste nam jih poslali. Poslati nam morate še »Atto notarile« iz katerega je razvidno kateri so čedíči za vašim pokojnim očetom, ki bodo lahko dvignili vojno odškodnino. Brez tega dokumenta »Intendenza« ne more izplačat vojne škode, ki vam pritiče.

J. P. — Speter — Iz vašega pisma nisimo mogli razumeti kaj želíte in zato je rajbolje, da se ob priliki zgledite na našem uradništvu in nam ustno poveste bolj natančno kaj bi radi.

K. A. — Gorenji Mersin — Vaša pravljica je res lepa. Objavili jo bomo v prihodnji in še kakšno napišite.

Viktor PODREKA se vrača

Pred kratkem se je vrnil v svoje rojstne kraje Viktor Podreka, ki hodi že nad 30 let po svetu s svojim lastnim »Otroškim gledališčem«. To je zbirka 1.200 lutk, ki je navduševala občinstvo vsega sveta in tudi sedaj povsod žanje velike uspehe.

Viktor Podreka je sin našega rojaka odv. Karla Podreke, ki je napisal znano knjigo o Beneški Sloveniji (La Slavia italiana). Naš Viktor je že zgodaj opustil novinarstvo ter se posvetil gledali-

štvanju. Rim in odšel na bojišče, toda njegove lutke so še nadalje vršile svoje misije pod vodstvom živahne in neizčrpane fantazije njihovega daljnega ustvaritelja.

Leta 1925 so lutke, preskrbljene z novimi oblekami odšle v Španijo. Tako so zapustile rimski ocer, kjer so zabavale navdušeno občinstvo in žele priznanje Elonore Duse, Dine Galli, Puccinija, Mascagnia in celo tistega Stravinskega, ki se je rad povračal k njihovim predstavam, kljub ogorčenim protestom Daghileva, ki je pričakoval od njega partituro za balet »Fulcinella«. Za časa rimskega bivanja po prvi vojni je Podreka ustvaril svoj repertoar, svoje osebe, kostime in scenarije. Fotam je ta nena-

vaden gledališki ansambl s svojimi 500 lutkovnimi igralci iz čebsežnega gardero- bo odrskega materiala, začel svojo pot po svetu. V Pragi je Podreka predstavil Mozartovega »Don Juana«, ki je bil ra sporedu celih 80 dni. V Budimpešti je organiziral pravo cirkusko prčstavo, na Dunaju pa balet Johana Strauša.

Ko je bil v Londonu, ga je nek znan ameriški imprezar povabil preko oceana in tako se je odločil za tisto svojo triumfalno pot, ki ga je peljala skozi ameriške republike in mu pripravila svetovni sloves. V Hollywoodu je »Otroško gledališče« delalo skupaj s slavno igralko Lilian Harwey. Nikoli nobena gledališka družba ni imela različnejšega in številnejšega občinstva.

Podreka ima danes 28 sodručnikov (glasovi, igralci, scenografi in režiserji), od katerih ni nobeden manj kot deset let v njegovi lutkovni skupini. Poleg tega ima 300 scenarijev, za katere je potrebno 130 velikih zabojev, 20.000 kg raznega materiala in štiri velike kamione.

Njegove lutke so brez vsake smešne ali zastarele oblike; zanje so naštudirali izrazite človeške obraze, obleke vseh časov in vseh dežel. Na ta način so te le-

sene stvarce izgubile vso svojo togost in postale nekaj živega in oprijemljivega. Trjnost njegovega uspeha ni samo v hitkovni izvežbanosti, ampak tudi v skrbno izbranem scenariju in umetniški kakovosti predstav.

Za čudežno kreacijo tega sveta fantazije je bil Podreka odlikovan od francoske vlade z visokim odlikovanjem reda častne legije.

Pred tolíkimi leti je odšel Viktor Podreka, ko je imel še črne lase; danes se vrača s sivimi lasmi, toda njegovih 1.200 lutk je še vedno čudovito mladih, prav kakor je še vedno mlad duh njihovega stvaritelja in njegova človečanska fantazija, ki jih vodi med tem ko zabavajo občinstvo vsega sveta.

Domača obrt suhe robe v Trčmunu propada

Visoko nad Sovodensko dolino, pod Matajurjem, leži mala vasica Trčmun, ki šteje danes približno 150 prebivalcev. Tu je svet zelo kamenit, in tiste male krpice, ki se stiskajo po globelih in kotanjah, nudijo mnogo premalo, da bi se mogli ti ljudje preživljati preko leta. Tudi živinoreja je slabo razvita in zato tu ni mlečnih izdelkov za prodajo, da bi mogli kriti potrebe svojih številnih družin. Trčmunci so si pa znali pomagati iz te gospodarske stiske; pred mnogimi leti so razvili dobro domačo obrt suhe robe, ki jim je bila še do nedavnega stalen in najboljši vir dohodkov. Že cela vrsta rodov izdeluje posebne vrste grabelj, ki so prikladne za tukajšnje gorske kraje, pa tudi za uporabo v furlanski nižini. To obrt predajajo od očeta do sina in tako vidimo, da so tu moški v vseh družinah vedno izrabili svoje proste ure za izdelovanje grabelj. Vsako ponilad so nosili ali vozili napravljeno orodje na prodaj v Čedad, kjer je bil določen poseben trg za prodajo krmečkega orodja. Prav tako so prodajali svoje grablje po raznih semnjih in shodih širom po Beneški Sloveniji, zlasti pa na dan sv. Petra in Pavla, ko je košnja v polnem razmahu in je bila potreba po grabljah največja.

Včasih, zlasti ko kmetje še niso imeli toliko strojev na razpolago, so Trčmunci precej dobro zaslužili s to svojo industrijo. Takrat so iz raznih krajev naročali na stotine in celo na tisoče grabelj. Pa ne samo po Benečiji in Furlaniji, Trčmunci so imeli svoje odjemalce tudi v Soški dolini, Kobaridu, Bovcu in drugod. Za semenj sv. Antona, 13. junija, si lahko srečal v Kobaridu vse polno Trčmuncev, ki so tam ponujali svojo suho

GARGORIN Z JESENJÄ

Saj sta ga poznal Gargorin z Jesenja. Umrü je okule dvajset let od tuod. Biu je velik jinak, zdreu an močan, de nobedan se mu nje upu poluošt. Djelo pa mu nje dišalo an če nje biu sijen, se nje parjeu nobednega djela. Kuštan pa je biu, de jo je usakemu nardiu pred očmi; takuó se je znü pomát, de je živeu brez nobedne fadije djelat an mai nje biu ne lačan ne žejan. Usak dan je nagodiu kajšno, de se je stuoru tud smejat ljudem.

Je bilo u sječvini kadar ljudje imajo par nas narvič djela. Mjuta Speharjova, ki je bila uduova, ga je bila sprosila, de

naj ji pride na zornado sječ travó. Gargorin je paršü u hišo že zguoda z njega kosó an osunjakam.

»Niku puj u senožet, kulcjon ti parnesém tje hitro ku bo skuhan,« mu je jala Mjuta.

»Muoja Mjuta, jest se ne čujem djelat na tašč, rajši ga počakam kle: niku hit skuhat,« ji je odguoriu Gargorin.

Mjuti nje kazalo družga ku gor nastavit kotü an zamješat močnik. U tim cajtu Gargorin ji je začeu praviti, de ki pravijo od nje te druge ženó dol po vas; de kakuó je bila norčasta, ki je bila uze-la rancega moža, ki je biu luožac, bofan an za nič an je bila zažmagovala use te druge puobe, ki so tjel znorjet za njo. An takuó naprej ji je pravu usak suorte hašad, ki jih je spruot zmišljavu. Ubuo-ga Mjuta! Se je branila, se je zagovarjala, se je jezila, se je jokala, je prekli-njala bašadarce an use jeseniške babe an cajt je šü naprej. Gargorin se je nasrjebu močnika an je biu že nazaj lačan kadar Mjuta se je zmisliła, de je že de-seta an de senosek je sjeku bašade, tra-va je pa rastle na senožeti.

»Ježus, parpomajte...! je že desetá. Zavo-jo božó, muoj Gargorin, let hitro gor u senožet sječ travó,« je jala Mjuta.

»Saj se ne spleča, je le kar pudan, je buojš de skuhaš še kosilo an potlé, ki pokosim poletim gor an bom hiteu sječ takuó, de bo kosá iskre dajala,« ji od-guorí Gargorin. An jo je spet spejú gor na bašade, de se je Mjuta spet zamotila an nje vič misliła na travó. Potlé, ki je pokosu ga je Mjuta lovila sječ travó, an pa ji je smeje odguoriu: »Po kosilu sem vajen no malo poležat an se lepou od-počit an potlé djelat ku žvina.« Šü je gor u senožet, je legnu pod adán ko-stanj an trdo zaspau do štírih popudne. Ob štérih se je lepou zbudiu an je par-šü dol h Speharjovi an je jau: »Vješ Mjuta, kadar človek djela ku k djelan- jest, pocera puno; jest sem že lačan, parpravmi no malo južne.«

An Mjuta, ki je misliła, de Gargorin je djelu »ku žvina«, tuo je, de je sjeku travó takuó, de od kose so odlijetale iskre, mu je parneslá pulento an trje-zala salam, de se je najedu takuó, ki je puobneu. Iz hualožnosti, pa jo je spejú spet gor na bábje bašade an ji je daju ražon an jo hualu doč nje skuhalá že večerje.

Takuó Gargorin je biu na »zornadi« par Mjuti Speharjovi samuó za jest an uganjat bašade, brez narest škode traví gor u senožeti. Usa vas se je smejala ubogü uduovi, ki je kordala djelouca, de ji bo pravu bašade.

Terska pjesma

Ta stara je bóuna,
ta mlada leži,
dan kozarc ne popila
na ji láva boli.

Te mladi u gléda,
pa óna na spi,
zbudise ta mlada,
o mi sárce boli!

O, ma ta mlada,
bímo se vinca popili,
é itako naše ptzirje,
bímo je sámpí pozabili.

Za piti mi znamo,
smo tej ne živine,
za tuo no nas kličejo
terske pianine!

NAŠI PAGLAVCI

CRTICE IN SLIKE IZ BENEŠKE SLOVENIJE

Zimski večer

Kakega hudirja išče tukaj? Menda ne mene? Bog in moj pomočnik sveti Jožef, pomagajta mi! Saj je že pobrala enega! Ali pa ima morda svoj glavni »komando« zdolaj v kleti in morda niti ne ve, da sem tukaj. — Take in enake neumnosti so mi prihajale v glavo. Zaril sem se globoko v seno in prisegel, da ne bom več spal v klanici, rajši grem domov. Zaspali seveda, nisem mogel več.

Drugo jutro sva šla z gospodarjem na delo. Grede po poti mu razložim vse, kar sem videl prvo in drugo noč. Čudno me je pogledal, češ kak človek si, da tako kvantno prodajaš! Videl sem, da mi ni veroval, toda znal sem tako govoriti, da sem ga prepričal. Rekel sem mu seveda tudi, da za ves svet ne grem več spat v klanico.

»Ne govori tako,« mi reče, »pojdes več, pa pojdem tuči jaz s tabo, da vidim, ako bo zopet kaj prišlo.«

»Če pojedete vi, pojedem, drugače ne. Če sva dva, se ne bojim.« In tako je bilo sklenjeno; prošil me je še, da bi o vsej stvari ne govoril z nobenim, kar sem mu rad obljubil.

Po večerji sva šla na tihem in legla kar oblečena na seno, pa nisva mogla in

tudi nisva hotela zaspati. Skoraj dve uri sva potrpežljivo čakala, kar ti začuvijlo zdolaj kletna vrata.

»Aha! Nekaj je res,« je šepnil gospodar, ki je imel svojo misel, »ali si dovolj srčan?«

»Če ste vi, sem tudi jaz.«

»No, pa tiho in oprezno, da se ne bo slišalo!«

»Kaj nameravate?«

»Za mano pojdi, boš videl.«

»Hudirja! Kaj hočete smrt lovit? Jaz pa...«

»Tiho bodi in pojdi!«

Tiho in počasi sva se podala doli na tnaló. Vrata v klet so bila priprta, da se ni videlo noter. Gospodar popade kos polena na tnalú, jaz tudi; potem butne z vso silo v vrata, da so se na stežaj odprla, in zavpije na ves glas:

»Kdo je tukaj?«

Ko so se vrata odprla, je hipoma zamigljala v temi majhna lučca, toda nekaj je zaropotalo in lučce ni bilo več.

»Kdo je tukaj?« je zopet zaveknil gospodar.

Nekaj se je zganilo v temi in že je hotela bela žena smukniti mimo naju; gospodar pa jo naglo zgrabi in jo stisne

s krepkimi ročami, kakor s kleščami, da je komaj mogla zaječati: »Pusti me!«

»Ne pustim te še, če si sam hudič. Kaj iščeš tod?«

»Pusti me!«

»Kdo si?«

»Pusti me, saj ti plačam,« je hripavo prosila in se skušala iztrgati. Pa gospodar je bil močan in neizprosen.

»Ako mi takoj ne poves, kdo si, te ubijem na mestu, razumeš?« In je prikazen krepkeje stisnil, da je zopet zaječala.

»No, primí spako še ti,« mi reče, »vidiš, da ni ne smrt ne žena, ampak tat.«

»Ooooh! No sedaj vidiš!« so vzklíknili otroci razočarani, ker ni bilo strašila.

»Moičíte, naj pove!« reče Pepič.

»Tiho ti! Kaj je bilo potem?«

»Prišla sva zlonka eden za noge, drugi za glavo in ga hotela nesti kar tako v vas. Pa je začel prositi za božjo voljo, naj mu odpustiva, saj ni nameraval škode delati, ampak samo napiti se vina.«

»No, kdo pa si? Povej že, če ne te priveževa k oni-le hruški do jutra.«

»Jerebičev Jaka sem,« je komaj slišno odgovoril.

Gospodar se je zasmeljal na glas. Jerebičev Jaka je bil čuden človek, nekoliko prismojen in gotovo nesposoben za tatvino; zato sva ga pustila; a ker jo je hotel, meni nič, tebi nič takoj popihati, ga je gospodar zopet popadel in zadržal.

»No, kaj boš bežal, neumnik, ko te itak poznamo. Povej rajši, zakaj si to storil in kako si odklenil vrata v klet.«

Jaka se je nekako umiril in kmalu prišel k sebi.

»Žejen sem bil vina, vižga,« pravi, »kosim ves dan, vižga, in kositi brez vi-

na, vižga, je čuano. Naše smo že popili prejšnji teden, vižga; pa sem pomislil, da ga imate vi čez potrebo, vižga, in da bi vam ne bilo v škodo, če bi vam ga popil. Za take ključavnice pa, kakor je vsa, vižga, ni treba posebnega ključa.

Z zakrivljenim železom, vižga, sem brez posebne težave odklenil, vižga.«

»A zakaj si se tako našemil?«

»Rekel sem: videti me vtegne kdo, vižga; ampak če se zavijem v rjuho, bodo mislili, vižga, da je smrt in utečejo, vižga.«

Otroci so se zasmeljali in so začeli ponavljati: — vižga! vižga!

»Zakaj je govoril: vižga?« vpraša Ciril.

»Tako navado je imel, prismojen je bil.«

»In kako se je komedija končala?«

»Tako; pustila sva ga, kaj sva hotela? On pa je letel čez polje, kakor da bi imel vruga za petami, in je kmalu izginil v temo. Z gospodarjem pa sva pogledala v klet, ali ni prismeda pustil sod odtakljen. Prižgala sva žveplenko. Sod je bil v redu. Na tleh sva dobila majhno luč, katero je bil Jaka v strahu spustil na tla in pozabil. Gospodar jo je prižgal in tako sva našla na tleh tudi steklenico za kakega pol litra.«

»No, res pošten tat! Zadovoljli bi se bil z malim,« opomni gospodar.

»Saj je sam rekel, da se je hotel samo napiti.«

»Pa ni utegnul, neumnež, utekel je nazadnje kot zajec. Lahko bi mu ga bil privedel kot zajec. Pijva ga pa midva.«

In res je natočil. Izpiła sva vsak pol litra in šla zopet spat.

Drugi dan sem slučajno srečal Jaka.

»Kako je bilo sinoči?« sem ga vprašal.

»Kaa? Zlebudre žlebudrasto! Vižga!« mi je odgovoril in se godrnjaje oddaljil.

In tako se je končala tudi ta čudna zgodba.

»Zdaj pa vidite, otroci, kakšni so strahovi,« pravi mati, »držite na pameti, da se ne boste bali.«

»Saj ste se bali tudi vi taktat,« je opomnil Ciril.

»To je bila druga reč; to se godi vsakih sto let enkrat.«

»Mati, ali bo precej sto let?« vpraša Rizika.

»Ne tako kmalu. Boš že stara, ko bo.«

»Nocoj smo pa marsikaj slišali,« reče hišni gospodar. »Miha nam je tako povedal, da mu težko kdo veruje. Mati je razložila resnično zgodbo; pa take, pravi, se dogajajo samo vsakih sto let. Zefove pravljice pa pričajo, kako se človek ustraši brez pravega vzroka ali bolje iz nevednosti, ker beži, mesto da bi pogledal, kaj je in kaj ni. Tako je na svetu. Mati ima prav; držite na pameti, otroci!«

Potem se je govor zasukal na vsakdanje reči; zunaj je tulilo in snežilo. Rizika je sklonila glavo na mizo in zaspala; Cirilu se je kimalo; Pepič se je še držal pokonci, pa se je videlo, da ne bo dolgo vztrajal. Dva žefova nečaka sta pridno zehala; druga dva otroka sta kar voščila lahko noč in se pobrala domov. Starejšim je kmalu poteklo gradivo za razgovor in ker je bilo že pozno, je oče zaključil se-že z običajno: »Alo! pojdimó čekat jutra; čas je!«

In konec je bilo zimskega večera.

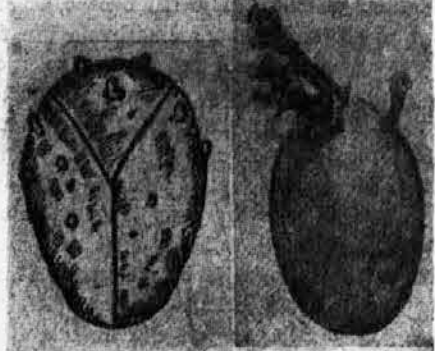
(Se nadaljuje.)

ZA NAŠE DELO

Saditev zguodnjega krompirja

Če čitè imjet zguoden krompir muorta zbrat sadà sje me zguodne suorte an ga suort dobro pognat. Dva tje dna pred saditvijo dajte srednje debù krompir u koše an ga postavite na gorak prastor. Na gorkim krompir začne poganjat. Tisti prastor muorta bit pa svetu, kjer

Pravilno zrezan semenski krompir

buodo takuo poganki postali močni an zeleni. Krompir, ki ste ga zbrat za sje me, kadar ga prenašate muorta dobro gledat, de poganki se ne zlomijo.

Kadar bo lepoo an ki zemlja je že ogrjeta an de ni več nagobarnosti mraza, posadita krompir. Takuo vi buosta mjet vaš krompir že tja ob Sv. Petru al malo potlé. Trjeba je pa, de sje me je zguodnje suorte an prou parpravjen. Zemlja muorta bit dobro objelana an pogrojena.

Krompir narbuojš raste u lahki zemlji pognojeni s hijeuskim gnojem. Od kaspjenih gnajil je pa narbuojš kalij. Dobro gnojlo je tud ljesni pepèu. Pona vad se sadil zrjezan krompir. Rjezite ga takuo kot kaže tale silka.

Kako globoko se muorta sijat?

Tuo se muorta runat po velikosti sje maau, po zemlji an po cajtu, ko se seje. Buj kù je sje me debelo, tem buj globoko ga je trjeba zagrebst, kjer debelo sje me lahko napravi dosti buj dougo kal od arobnega. Če pride drobno sje me preveč globoko u zemljo, ponuca kal use rezerve sostance, ki so u sje maau, še prej ko pride von iz zemlje an ozeleni. Taka kal potlé usahne. Kjer nuca sje me pri kalenju dost ajarja, zatuo se lahko seje u rahli zemlji buj globoko kot u težki.

Če sejete pred zimo al pozimi, naj se

daje sje me buj globoko kot spomladi zavoj tegá, kjer je nagobarno, de sje me pozebe, če je mraz. Tud preveč malo globoko se ne smije sje mat, kjer se zemlja na varhu rada posuši an zatuo ne muore sje me kalit. Še buj nagobarno je, če se sje me napoji z vodo an se potlé spet posuši. Tako sje me zgubi kalivost. Tud preveč velika sončna svetloba škoduje kalenju. Zatuo se ne smije sje me puštat na varnu zemlje. Navadno se računa, de je trjeba zagrebst sje me trikrat do petkrat takuo globoko kot je sje me debelo. Debelo sje me se muorta podkopat al podorat, drobno sje me pa podgrabit.

Kako se hrani piščeta

Kar se zvali pišče iz jajca, ima rezervo hrane za dva do tri dni. Skušnja pa kaže, de ljeuš raste, če se mu da že parvi dan malo hrane an vode. Piščeta rastejo takuo hitro, de vagajo po desetih dneih 60 gramou, po adnim mjescu 230 gramou, po dveh mjescih 550 gramou,

po treh mjescih 900 gramou an po štirih mjescih eno kilo an pù.

Parvi dni se natrese piščetam zdrobljenega ušeničnega zrnja, ječmena, prosa, sjerka an ovsaa, zrnje se daje suho al pa kuhano. Prou je dajat piščetam drobno zrjezana jajca, kravji sir an posneto mljeko.

Kako se runa z sadnim drevjem po saditvi

Po saditvi je dobro, de drevje zalijete z vodo, posebno če ste sadil pozno na pomlad. U cajtah rata, de nekatjero drevje ne požene čeglih je bio pravilno usajeno. Táko drevje je še frišno an mu je višno manjkalo vode, de bi pognalo. U takim primjeru ga muorta izrut iz zemlje, obrjezat korenine an ga poluošt po cjeli dougosti u vodo, de se napije potrebnje mokrote. Drevo, ki je ležalo potopljeno u vodi kakih 24 ur se je napilo an potlé ga še enkrat posadite an bo sigurno lepoo pognalo.

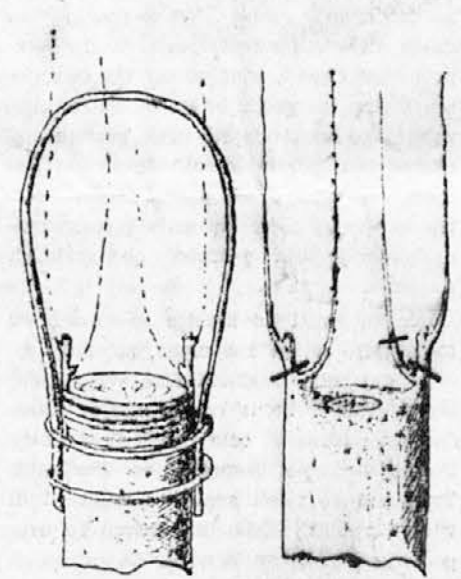
Precepljevanje sadnega drevja

Če imate u sadounjaku suorto sadnega drevja, ki premalo rodi, slabo raste, sili preveč u ljes al vam daje slabo razvitjo sadje, tadà tako drevje precepate. Kar precepljate glejte, de buosta zbrat tisto sadno suorto, ki v vaših krajih narbuojš raste.

Za precepljanje si muorta preskarbjet zadost dobril cepičeu. Cepiče se rježe mjesca zenarja al februarja, ki muorejto mjet enojetne poganke z dobro razvitimi očesi. Cepiči muorajo bit taki, ki so rasti na rodovitnem drevju. Ne pozabita, de se s cepljenjem prenese use dobre an slabe lastnosti matičnega drevesa na precepljeno drevo. Zatuo muorta zlo dobro gledat kakšne cepiče sta zbrat.

S precepljevanjem se začne marca mjesca an tiste djelo se lahko nardi do konca aprila. Prej ku buosta cepil muorta pomladit drevesni varh. Kar buosta pomladit drevesne varhove muorta gledat, de so use glaune veje skrajšane, takuo, de spuodnje veje, pustite malo buj douge kot ta gorenje. Na to vižo pomladjenega drevesa spuodnje veje buju buj dobro rastle. Kar zrastejo nove veje iz vloženi cepičeu, proč odtargajte use veje prejšnje suorte. Na to vižo se počasi preide iz ene suorte u drugo, ne de bi par tjem drevo dosti tarpjelo.

Glaune veje, katjere mislite precepiti, muorta odžagat u tistem kraju, kjer je lubje lepoo an gladko. Veje, ki mjerijo več kot 10 centimetrou, so preveč debele za cjepljenje. Takè veje je trjeba odžagat an precepiti kot veje ob kraju. Kar žagate debele veje muorta gledat, de se vam par tjem djelu veje ne razkoljejo. Zatuo je buojš, de take veje odžagate prej pou metra buj visokò an potlé na tistem kraju, kjer jo mislite cepiti. Staro drevje, ki ima preveč debele veje,

Pravilno cepljeno drevo

Mlado sadno drevje potrebuje za rasti ajarja, mokroto an hranilnih sostanc, ki so u zemlji. Mokroto an ajar se daje koreninam kar se obdeluje zemljo, hranilne sostance pa z gnojem.

Sadno drevje, ki raste na traunskih, pašnikih al njivah muorta okuol kolobarja po saditvi okopavat. Drevesni kolobar muorta bit takuo velik kot je bila drevesna jama. Takuo kot drevo raste, takuo je trjeba tud drevesni kolobar širit.

Par tim nizkim drevju, ki ste ga sadil z vloženi očescem, gledajte, de se poganki lepoo razvijajo, an jih parvezajte h kolu, de pravilno rastejo. Mlade poganke je trjeba varvat, de ne dobijo listnih uši. Vodne poganke na debelu muorta skarbnuo proč odrjezat z ostrim nožem, ne smijete jih lomiti nikuol. Poganke, ki rastejo iz korenin, ne smijete odrjezat nad zemljo, jih muorta odkopat an jih odrjezat na mjestu, kjer so nastali.

Če ima tele drisko

Če ima telé drisko je narbuojš, de zrježite na drobno an dobro prekuhate hrastovo lubje. Tisto vodo dajte piti teletu štjerkokrat na dan po pou litra brez mljeka. Vodo dajate več dni. Uliivate jo počas ia flaše u usta.

Kup na debelo

ZIVINA ZA ZAKOL

	po kg.
Krave	L. 170 do 180
Voli	» 205 » 215
Jenice	» 225 » 240
Ovce	» 140 » 150
Koze	» 130 » 140
Praseta (100-150 kg.)	» 230 » 240

ZIVINA ZA REJO

	po glavi
Krave mlekarice	L. 120000 do 160000
Jenice breje	» 115000 » 160000
Praseta od 10 do 20 kg	» 4500 » 6000

PERUTNINA - ZAJCI - JAJCA

	po kg.
Kokoši	L. 570 do 620
Piščanci	» 550 » 600
Race	» 500 » 550
Purani (dindje)	» 500 » 540
Zajci	» 220 » 250
Jajca usako	» 24 » 26

ZITARICE

	po kuintalu
Ušenica	L. 7600 do 7800
Sjerak	» 5800 » 6000
Ušenična moka	» 8500 » 9500
Sjerkova moka	» 7300 » 7400
Ušenični otrobi	» 5000 » 5200

SENO

	po kuintalu
Djetelako seno	L. 2600 do 2800
Navadno seno	» 1900 » 2000

GRABENI LES

	po kubičnem m.
Fukovi hlodi	L. 14300 do 15200
Orjehovi hlodi	» 19300 » 22500
Cerješnjovi hlodi	» 17000 » 18000
Smrekovi hlodi	» 14000 » 15000
Košanjevi hlodi	» 14000 » 15000
Jesenovi hlodi	» 17200 » 19000

DRVA

	po kuintalu
Bukova drva suhe	L. 1000 do 1200
Bukove drva surove	» 880 » 950
Meške drva	» 600 » 700
Bukovo oglje	» 2700 » 2800

SADJE AN ZELENJAVA

	po kilogramu
Jabuka	L. 30 do 60
Hruške	» 30 » 40
Krompir	» 25 » 30
Zeje	» 25 » 30

SER AN MASLO

	po kg.
Mlekarško maslo	L. 900 do 950
Domače maslo	» 800 » 850
Ser čez 2 mjesca star	» 600 » 650
Ser do 2 mjesca star	» 450 » 480

Odgovorni urednik: **Tedoldi Vojmir**
Založnik: »Matajur« d. z o. z.)
Dovoljenje videmskega sodišča štev. 47 z dnem 26.7.1950
Tiska: Tiskarna L. Lucchesi - Gorice

Ljudska pravljica: Volk in lisica

Bila je lisica, ki je neprestano kradla vse kar ji je prišlo dobrega pod krepplje.

Kmetje se naveličajo kraje in sklenejo, da ulove zvitorepko. Na vodnjak priveže-

jo kokoš in ko jo lisica ugleda brž skoči nanjo, a veriga se v tem času sproži in

čbe padeta v vodnjak. Na srečo je na verigi kangla in lisica zleze vanjo, da ne

utoni. Kmalu za tem pride mimo volk in se ustavi pred vodnjakom, da bi pil. Lj-

lisica ga ugleda in mu reče kako se ji dobe godi v tej vročini v hladni vodi in

mu pokaže tudi tolsto kokoš, ki jo bo pojedla za matico. Povabi ga v družbo in ga

šnuči kako naj pride k njej. Sede v drugo kanglo in se pousti v vodnjak, a ker je

volk težji od lisice se kangla s listec in kokošjo vred dvigne in tako prideta ven

na prosto. Kmetje ugledajo lisico in ustrelje, volk pa utone v vodnjaku.